

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐԻՆ

Թիֆլիս, 17 հոկտեմբերի.

Խնդրեմ, եթէ կարելի է, հետեւեալը ապագայէն ձեր պատուական թերթի մի անկիւնում:

Անցեալ տարի երեք հայ երիտասարդներ՝ Միխայէլ Ալաշկերեան, Գրիգոր Թամիրեան, և Գրիգոր Թաւրիկեան, Բազումից եկան Թիֆլիս, որոնցից երկուսն աւագնները Կ. Պոլսի վրայով անցան արտասահման, իսկ վերջինը մնաց Թիֆլիսում. արտասահման գնացողներից ոչ մի տեղեկութիւն չը կայ ամբողջ տարի. և նոցա ծնողները, որոնք տանջվում են Պարսկաստանում, խնդրել էին մեզ «Մշակ» միջոցով հասարակութեան դիմելու մի տեղեկութիւն ձեռք բերելու համար: Խնդրում ենք այն անձինքներից, որոնք որ և է տեղեկութիւն ունենան, ցա մասին, չը զրաւ ապագայ մեզ հաղորդելու. մեր հասցէն է. Тифлиς, Католическая улица, контора «Аствацатрица и К» А. Апрегову.

Մեզ շատ կը պարտաւորացնէին տեղական խմբագրութիւնները, այդ երկու տղան, եթէ կաւելի է, իրենց թերթերի մէջ արտասպելով:

Արէլ Ապրէսեանց

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Շնորհակալութեամբ ստացանք պ. Սարգիս Սարգսեանցից, որ մասնագէտ է լեզուագիտութեան մէջ և Ռուսաստանի Բրիտանի քաղաքում վարժապետ է, նրա հետաքրքիր հետազոտութիւնը ազգային բարբառի (գոկերի լեզուի) մասին: Գիրքը տպւած է Մոսկովայում և կրում է հետեւեալ վերնագիրը. «Ազգայնոց բարբառ»: Գրքի դիմն է 2 րուբլ: Առաջին մասը խօսում է լեզուի կահոնների մասին, երկրորդը մի ժողովածու է գոկերի բարբառից վերցրած այլ և այլ կտորների թէ արձակ ոճով և թէ ոտանաւորներով գրված:

Պ. խ. Մալումեանց խնդրում է մեզ տպել հետեւեալը. «Կրկին անգամ խնդրում եմ այն բոլոր անձանց, որոնց մօտ գտնվում են «Երիտասարդ Չայն»-ի բաժանորդագրական թերթերը, ուղարկեն ինձ թէ նոյն իսկ թերթերը և թէ փողերը: Բաժանորդներին բաւականութիւն կը տրվի շատ շուտով: Գիրքը վաղուց է արդէն մամուլի տակ է մտել: Իմ հասցէն. чрезъ Ордубатъ, въ Верхній-Акулисъ, X. Малумянцъ.

Հոկտեմբերի 17-ին, երկուշաբթի օր, Թիֆլիսի քաղաքային դռնայի մէջ քաղաքապետի կանդիդատի (փոխ-քաղաքապետի) ընտրութիւն կար, հրաժարական տուած Զարուբին Թամարեանի փոխարէն: Ընտրվեցաւ Պողոս Խզմալով: Կային

իրանց մօտ առան, որ իբրեւ որք մի բարութիւն անեն և մի և նոյն ժամանակ իրանց կարօնն ընկեր և պահպանել լինին: Մրօյն սրանք իրանց որդու պէս պահում էին—հազցնում էին և կերակրում էին: Մրօն միշտ դանազան պատրուակներով հեռանում էր գիւղից աւազակութեան համար: Մրօյն երբ 20 տարին լրացաւ, Օսանը իր վերջին պարտքը կատարած լինելու համար նրան նշանադրեց Մարտիրոսի դստեր հետ և նրան իր հաշուով պատկուց յետ, Մրօյն աւերակ տունն էլ կարկատեց և նորապատկերին այնտեղ տեղաւորեց: Մրօյն պատկուցեց յետոյ Օսանը միշտ իր բարոյական պարտքը էր համարում նրա վրա իր հայրական խնամքը ունենալը: Մրօն մեղադարուցեց յետոյ գիշերներով հեռանում էր տանից և լուսադէմքն դառնալիս, բերում էր իր հետ դանազան աւարներ: Այս միջոցներում Մ. գիւղի նախիրը և գիւղի հարուստներից մի քանիսի տղաները մի քանի անգամ աւազակների բաժին դառան: Մրօն արդէն զրտեղ էր իր համար 3 զոյգ եղ, մէկ զոյգ զուճէ, երկու կով, քան ոչխար և այլն և քիչ քիչ հարուստների կարգն էր դասվում: Այս միջոցներում Օսանը ծանր հիւանդութեամբ պնուկած անկողնում կանչում է Մրօյն իր մօտ և ասում է.

—Մրօ քան, ես քեզ մինչև հիմա իմ կարօյից չեմ ջոկել, ինչ դու, ինչ նա: Իմ վերջին ժամն է: Ես այնպէս մօտիկ բարեկամ չունեմ...

—Ինչպէս, ընդհատեց Մրօն, միթէ...

—Սպասիր, հաւաքելով շարունակեց Օսանը. այն, թէպէտ բարեկամներ և սպասկաններ չստ

իշխան Բեհրուժովն առաջարկողներ, բայց սա շատ քիչ ձայն ստացաւ:

Մեզ խնդրում են տպել հետեւեալը. «Թիֆլիսի մէջ հիմնւած մանկական գրադարան-ընթերցարան տեղափոխվեց պ. Միրզոխանի տանը (Սօլուկ, Սերգիեւսկայա փողոց) և աւելի մեծացրեց չեղարացրեց և ընդարձակեց իր գործունէութիւնը, ընդունելով անդամ ոչ միայն մանուկներին, բայց և պատանիներին: Գրադարան-ընթերցարանը ունի աւելի քան 3000 հատոր մանկական ընտիր գրքեր՝ հայերէն, ռուսերէն, վրացերէն, ֆրանսերէն և այլն: Նմանապէս ստանում է միջնալ լեզուներով հանդէսներ և ամսագիրներ, յատկապէս մանուկ և պատանի հասակների համար: Բացի մանկական հասակի համար գրքերից, գրադարան-ընթերցարանն ունի, և շարունակ ձեռք է բերում նմանապէս և պատանեկական հասակի համար էլ զանազան լեզուներով գրքեր: Շարունակ ստանում է նոր, ընտիր գրքեր հնչեւ անմիջապէս նրանց լոյս ընծայվելուց յետոյ: Գրադարան-ընթերցարանը գնում է հին ամսագիրներ և գրքեր թէ հայերէն և թէ այլ լեզուներով և խնդրում է վաճառողներին դիմել. Тифлиς, Дѣтская Библиотека, Сололаки, Сергѣевская улица. Գրադարանը բաց է ամեն օր, իսկ կիրակի և տօն օրերը մինչև 2 ժամ կէսօրից յետոյ:

Այսօր, հինգշաբթի օր, հոկտեմբերի 20-ին վրաց թատրոնական խումբը Արթուրու թատրոնում ներկայացում կը տայ ի պատիւ ռուս երեւի բեմական հեղինակ պ. Օտորովսկու, որ այս րօպէտի Թիֆլիսում է գտնվում իր եղբոր հետ միասին, որ, ինչպէս յայտնի է, պետական կառուածները մինիստր է: Մենք խմբանք թէ երկու եղբայրներն էլ ներկայ կը գտնվեն այսօրվայ ներկայացմանը, թատրոնի միջին լոժայում: Կը խաղան, վրացերէն լեզուով, Օտորովսկու «Արդիւնաւոր պաշտօն» պիէսայի երկրորդ գործողութիւնը, Գ. Սունդուկեանցի «Կիշերկայ սար» խել է: Վաղելի վրացերէն թարգմանութիւնը և Ա. Ծափալիկի ժամանակները փոխվեցան վրաց պիէսայի առաջին գործողութիւնը:

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

«DAILY-NEWS» ԵՒ ՏԱՀԱՍ-ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԽՆԴԻՐ

Անգլիական հանրաճանօթ Daily News լրագիրը իւր սեպտ. 22 թիւ թերթով մի հեռագիր և մի խմբագրական յօդուած է հրատարակել Տաճկահայաստանի խնդրի մասին: Հեռագիրը Կ. Պոլսից Վաշինգտոն է ուղարկուել և այնտեղից քաշուել և ասում է.

ունեմ, բայց ոչ մինի վրա չեմ վստահանում, միայն դու ես իմ ամենալուր բարեկամը և որդին: Կարօն քեզ եմ յանձնում, նրանք թուրքեր երբօր պէս կը նային, միով բանիւ հօր աչք կուենաս նրա վրա, իսկ Նազուկի կընդունես իբրեւ հարազատ մայր:

—Այդ ինչ խօսքեր են, Օսան տացու...

—Հանդարտվիր, Մրօ քան, բայց այդ իմ երկու ամենախանկարիկ սիրելիներից ես ունեմ 100 հատ պօլուսմալիւրա, 7000 արծաթ մանէթ, 2000 մանէթ թղթագրամ, բոլորը այդ արկղումն է, այժմ ես քեզ հանդի, իսկ անշուք կայքս և անասուններս քեզ քաջ յայտնի են: Այս բոլորը քեզ եմ աւանդում, դու կը լինես սրանց պահպանող և կանգնես ինչպէս քո ցանկութիւնն է: Ես մեռնում եմ, գնում եմ պապերիս մօտ: Կանչիր այստեղ Նազուկին և Կարօն: Նազուկն և Կարօն գալով, չորեքին հիւանդի առաջ: Օսանը խոր հոգոյ հանելով բաւական ժամանակ օրհնեց նրանց և ասեց. —Նազուկ-քան, Կարօ-քան, ես ձեզ մեր սիրելի Մրօյն եմ յանձնում, կը յարգեք նրան և կը նորադարձեք ինչպէս ինձ էլ կը ընդունում: Նա է սրանից յետոյ ձեզ պահպանողը: Իսկ դու, Մրօ, կնոջս և որդուս լաւ կը նայես, ինչպէս քո հարազատներին, դու ես քո Աստուածը... Եւ յաւիտեանական քնով փակեց իր աչքերը, Մրօյն չունենալով ոչ խղճի և ոչ օրինաց ապահովութիւն իր յանձնածներէ:

II

Անցել էր մի քանի տարի: Մրօն Ա. դաւաճի հարուստներից մինն էր համարվում: Նրա վերջ

«Լորդ Կիւֆերինի շուտով Կ. Պոլսի վերադառնալու ծանուցումը մեծ յուզում պատճառեց պալատ և Կուռը: Նախարարներն ամեն օր մի արտասովոր նիստ են կազմում քննելու համար 61-րդ յօդուածի գործադրութիւնն հայկական խնդրի մասին, որ Կուռն իմացած է թէ Լորդ Կիւֆերինը հրահանգ ունի յառաջ տանելու Կ. Պոլսի մէջ: Երէկ որոշուեցաւ քրիստոնեայ կառավարիչներ կամ փոխ-կառավարիչներ կարգել ուր որ չայք մեծամասնութիւն են կազմում: Լսում եմ, թէ Լորդ Կիւֆերինը գործադրեալ պիտի պընդէ նաեւ Անգլիացի վաճառականների պահանջի հատուցման մասին, որք հանրօգուտ չինութիւններ են կատարել կամ վաճառք տուել թիւրք կառավարութեանը:

«Daily-News» իւր խմբագրական յօդուածի մէջ նախ յիշում է, թէ երբ Լորդ Կիւֆերինը Կ. Պոլսից մեկնեցաւ, Կայսրէ գնալու համար, սուլթանը մեծապէս ուրախացաւ, և իւր սրբոյի գահաձեւութիւնն արտայայտեց մինչև իսկ մարմնական արտակարգ շարժումներով, որք ուշադրութիւն դրաւ եղին իւր լորդ Կիւֆերինը իւր հրաժեշտի ողջօրն մատուցանելով, զօրս գնաց Ն. Վեհափառութեան մօտեց: Բնական է ուրեմն որ այժմ էլ դեսպանի վերադարձը գեղոհութիւն է պատճառել: Թիւրքերը մեծարում են Լորդ Կիւֆերինին, բայց ոչ թէ որովհետեւ սիրում են նորան, այլ որովհետեւ փախելու են և կատարածում են նրանից: Լօնդօնի ազատական թերթը լաւ է գտնում որ դեսպաններից երկունքն այնպիսի մարդիկ, որք, բախտի քմահաճոյքով, կոշուել են տիրապետելու աշխարհի մի քանի ամենագեղեցիկ մասերի վրա: Անգլիական թերթը յետոյ այսպէս է շարունակում.—

«Չուարձալի է իմանալ թէ ո՞րպիսի աճապարանքով Սուլթանի խորհրդակցանքը կանչուել են, և ո՞րչափ եռանդով վիճաբանութիւններ շարունակուել են նախարարական խորհուրդների մէջը, Բերլինի դաշնագրի 61-րդ յօդուածի գործադրման տեսակէտով: Կուռն իմացել է թէ Լորդ Կիւֆերինը հրահանգ ունի իւր գրաւմում պնդելու այն հայկական բարենորոգումների մասին, որ այդ յօդուածը հրամայում է. սրանից ծագում է առնում Ստամբուլի փաշաների իրարանցումը: Բայց մեր թղթակցի հեռագիրը

գարմանը պատճառող մասն այս է, որ նախարարները որոշել են Գրիտոնեայ կառավարիչներ և փոխ-կառավարիչներ կարգել Արմենիոյ այն գաւառների համար, որոնք մէջ քրիստոնեայք մեծամասնութիւն են կազմում:

«Կրան այժմ իբր թէ գործադրել որոշած այս բարենորոգումների ամենից վատ կողմն սա է, որ ուրիշ առիթներով շատ լաւ եղբ նրանց վրայով, առանց գործադրութիւնը տեսնելու: Սուլթան Արդ-Խիլ Համիդը այն կարծիքն ունի թէ ինքնացօժար զիջումներ անելով կարելի է դադարեցնել, զէթ առ ժամանակ, դիւանդեաների յանդիմանական դիտողութիւնները: Բայց վերջին եօթն տարիների միջոցին քանի՞ քանի՞ անգամ փորձեցին այս վարպետութիւնը: Մինչև իսկ եթէ Կուռը մի յանձնախումբ ուղարկէ Հայկական գաւառները, արդիւնքը, ինչպէս շատ լաւ գիտէ անգլիական դեսպանը, պիտի լինի ոչ ինչ, — ուրիշ բան է, եթէ այդ յանձնախումբի մէջ գտնուին եւրոպացի անդամներ, որոնք իրերի վիճակի վրա մի պարզ հայեացք արձակելուց աւելի ընդարձակ իշխանութիւններ ունենան: Բերլինի դաշնագրի ստորագրուելուց քիչ յետոյ մի թրքական յանձնախումբ ուղարկուեցաւ արեւելեան Թիւրքիա, բուն դիտում ունենալով, ինչպէս յայտնի եղաւ արդիւնքից, ոչնչացնել այն դաշնագրական յօդուածը, որը գործադրելու պաշտօն էին ստացել ըստ երեւոյթի: Այս ժամանակից ի վեր բազմաթիւ յանձնախումբեր կազմուեցան և բացարձակապէս ոչինչ արդիւնք չը տուեցին, և մի յուսահատական զգացում գոյացրին արեւելեան Թիւրքիոյ ոչ—մահմեդականների մօտ թէ իրանց համար լաւագոյն կառավարութիւն անկարելի է մինչև որ Ռուսաստանը չը տիրէ այդ երկրին էլ: Մեր թղթակցի հեռագրում կար մի կէտ, որի վրա մենք մասնաւոր ուշադրութիւն հրաւիրեցինք: Անկարկում ենք սուլթանի վերադարձած դիտողութեան՝ Արմենիոյ մի քանի մասերի համար Գրիտոնեայ կառավարիչներ նշանակելու մասին: Մինչև որ փաշաները մի կողմ չը թողնեն իրանց վիճակադիրները, քրիստոնեայ կառավարիչները իրականութիւն չը պիտի գտնեն: Սա ժողովրդական բազմամարդու թեան ու համեմատութեան մի խնդիր է:

գիշերէ. բացի դրանից և մեր անյայտ եկամուտներից, որոնք իրան յայտնի կը լինեն, մի մասն էլ իրա բաժին տուելու եմ Չէ, նա այդպէս չարաքննչապէս ստում են չօժը առաջ իրա տաքացնողին կը կծէ: Հէնց մի երկու ամիս անցաւ թէ չե տեսաւ որ փորը կուշտ, կունակ տաք, սկսեց իմ թշնամիներին հետ յարաբերութիւն և ընկերութիւն սարքել և ինձ, ամեն մի քայլափոխում, հաւաքով վարել: Ահա երկու օր է Խաչատուրեանց վրա պրօստիօլ պէտք է չինվի. ես ինչպէս որ պատուիրեցի, այնպէս չէ ուղում գրել.—ասում է միթէ կարելի է այդ տեսակ տուտ և խաղաղ բանից գրել. ես, եթէ կամենում էք, միայն իսկ կուլիւնը կը գրեմ: Գէ, ինչ արած, չէ որ մինչ մինից 100 մանէթ փող և մի զոյգ եղբ ստացանք, որ պրօստիօլը նրա օգտին չինվի: Այժմ ճիշտի, այդ զարչիլի պատճառաւ իմ հեղինակութիւնը, իմ տուած խօսքը միթէ պէտք է կողմնեմ, ամօթվոր լինեմ, ինչ է:

—Արի կանչե՛ք և վերջի փորձն անենք, իմ թէ չարաւ, մեր դիտարձը կանենք:

—Կանչե՛ք:

—Տօ, Հասան, գրագիր Զարուբինին այստեղ կանչիր:

Մի քանի րոպէից յետ ներս մտաւ մի 18 տարեկան լղար, բայց ախորժիկ—գութ կան զէմով մի երիտասարդ: Կիտա-եւրոպական շոքերով, նա ներկայացնում էր Թիֆլիսի եկեղեցիների տիրացուներին: Տեղալի գէմով նա խոսեց գլուխ տվեց նստողներին և կանգնեցաւ: —Զարուբին, ինչ որ ասի, կատարեցիք:

(Արձագանք)

(Կը շարունակվի)

64-100